

МАСТАЦТВАЗНАЎСТВА, ЭТНАГРАФІЯ, ФАЛЬКЛОР
ART HISTORY, ETHNOGRAPHY, FOLKLORE

УДК 398.8(=8.26)+[784.4+781.7](476)
<https://doi.org/10.29235/2524-2369-2019-64-3-339-345>

Паступіў у рэдакцыю 28.06.2018
Received 28.06.2018

Н. Г. Мазурына

*Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі,
Мінск, Беларусь*

ВАРЫЯНТНАСЦЬ У БЕЛАРУСКІХ АБРАДАВЫХ ВЕСНАВЫХ ПЕСНЯХ-ТАНКАХ
“ОЙ, НЕ РАСЦІ, КРОПЕ”

Анотацыя. Стат'я прысвечана вывучэнню варыянтнасці беларускіх календарна-абрадавых песен на прымере дрэвняй вясенняй песні-хоровода “Ой, не расці, кропе”. До нашага часу яна бытуе ў розных варыянтах у лакальнай традыцыі на Беларускім Полесся і выконваецца на “Вялікдзень валачобны”. Прааналізаваны напевы і тэксты песен, запісаныя ў розных раёнах Беларусі ў другой паловіне ХХ стагоддзя. У выніку параўнання варыянтаў былі выяўлены некаторыя асаблівасці і заканамернасці іх бытавання, розніцы мястных стыляў і традыцый, паказаны прычыны, якія ўздзействуюць на ўзнікненне песенных варыянтаў (месце, час, форма бытавання, узрост і асаблівасці выканаўцаў і ін.). У сучаснай фальклорыстыцы варыянтнасць разумеецца як спецыфічную рысу фальклору, якая выяўляецца ў існаванні прадзвіненых народнага мастацтва ў варыянтах. У выніку даследавання выяўлен факт існавання варыянтнага мноства беларускіх народных вясенніх песен-хороводаў “Ой, не расці, кропе”. Багаты матэрыял дазволіў зрабіць некаторыя высновы аб структурных і семантычных заканамернасцях існавання даных варыянтаў, традыцыйных формах стыхотворнай строфы, варыянтах рытмічнай структуры песеннага стиха, характэры мелодыі, ладаў, сюжэтных і лексічных інварыянтных элементаў. Даследаванне праведзена ў русле сістэмнага аналізу вербальных і музычных кампанентаў народных календарна-абрадавых песен, што з'яўляецца актуальным у сучаснай навуцы як у вобласці беларускай фальклорыстыкі, так і ў цэлым.

Ключевыя словы: беларускі фальклор, народная песня, варыянт, варыянтнасць у фальклоры, вясеннія песні, календарна-абрадавыя песні, тэорыя варыянтнасці

Для цытавання. Мазурына, Н. Г. Варыянтнасць у беларускіх абрадавых веснавых песнях-танках “Ой, не расці, кропе” / Н. Г. Мазурына // Вест. Нац. акад. навук Беларусі. Сер. гуманіт. навук. – 2019. – Т. 64, № 3. – С. 339–345. <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2019-64-3-339-345>

N. G. Mazurina

*Center for the Belarusian Culture, Language and Literature researches of the National Academy of Sciences of Belarus,
Minsk, Belarus*

VARIANCE IN BELARUSIAN RITES SPRING DANCE SONGS “OJ, NIE RASCI, KROPIE”

Abstract. The article is devoted to the study of variation of Belarusian calendar ceremonial songs on the example of ancient spring songs-dances “Oj, nie rasci, kropie”. In different embodiments it exists up to the present in the local traditions and at Belarus Polesse performed on Velikden valachobny. We analyzed a number of tunes and texts of songs recorded in different regions of Belarus in the second half of the twentieth century. As the result of options comparison some features and regularities of its existence, of different local styles and traditions were found, a number of reasons that affect the emergence of song choices (place, time, form of existence, age and individual abilities of performers, and others) was identified. In modern folklore variation is understood as a specific feature of folklore which manifests itself in the existence of folk art in in different versions. Results of the study revealed the existence of optional variety of Belarusian spring folk songs and round dances “Oj, nie rasci, kropie”. Rich material allowed us to make some conclusions about the structural and semantic

pattern of existence of these options on traditional form of lines of verse, about different variants of the rhythmic structure of the song verse, nature of the melody, harmonies, and plot of invariant lexical elements. The study was conducted in line with the system analysis of verbal and musical components of folk calendar-ritual songs that are relevant in modern science in the field of Belarusian folklore, and as a whole.

Keywords: belarusian folklore, folk song, variant, variation in folklore, spring songs, calendar-ritual songs, variation theory

For citation. Mazurina N. G. Variance in Belarusian rites spring dance songs “Oj, nie rasci, kropie”. *Vestsy Natsyional’nai akademii navuk Belarusi. Seryia humanitarnykh navuk = Proceedings of the National Academy of Sciences of Belarus. Humanitarian Series*, 2019, vol. 64, no. 3, pp. 339–345 (in Belarusian). <https://doi.org/10.29235/2524-2369-2019-64-3-339-345>

Навуковы аналіз эмпірычнага матэрыялу, назапашанага беларускімі фалькларыстамі за апошнія стагоддзі, працягваецца да сённяшняга часу і выяўляе яшчэ не цалкам вивучаныя праявы народнапесеннага мастацтва. Іх варыянтная прырода адрозніваецца разнастайнасцю, адметнасцю, полінакіраванасцю і, разам з тым, устойлівасцю і традыцыйнасцю. Працэсы бытавання твораў песеннага фальклору ўключаюць сінхронныя і дыяхронныя аспекты, якія ў значнай ступені залежаць ад функцыянальнай сферы здзяйснення эвалюцыі (напрыклад, абрадавыя ці пазаабрадавыя песні).

У веснавы перыяд святочнага календара беларусаў, які доўжыцца вельмі значны этап года ад Масленкі і да самога Купалля, гучаць разнастайныя абрадавыя песні. Яны народжаны своеасаблівым паветрам, нарэшце, пасля доўгай зімы, адкрытай прасторы, сферай “плённага” аб’яднання стыхій паэзіі, меласы і танца.

У працэсе грунтоўнага даследавання варыянтнасці беларускіх каляндарна-абрадавых песень, якое праводзіцца аўтарам артыкула ўжо каля двух дзясяткаў год, для навуковага аналізу з велізарнейшага фонду матэрыялаў і запісаў былі выбраныя як песні дастаткова знакавыя, шырока вядомыя і паказальныя па шэрагу сваіх асаблівасцей, так і лакальныя, але вельмі цікавыя сваімі ўласцівасцямі. Гэта такія песні, варыянты якіх даюць уяўленне пра гістарычную і тэрытарыяльную распаўсюджанасць, заканамернасці існавання і трансфармацыі.

Мэтай дадзенага артыкула, чарговага ў маштабным даследаванні, стала вивучэнне дыяхроннай варыянтнасці беларускіх каляндарна-абрадавых песень на прыкладзе старажытнай і лакальна распаўсюджанай у Беларусі веснавой песні-танка “Ой, не расці, кропе”. Прааналізаваны шэраг тэкстаў і напеваў песень, запісаных у Беларусі ў другой палове ХХ стагоддзя.

Народная песня ўяўляе сабой адзінства верша, напева і рытму. Менавіта ў рытміцы раскрываюцца ўзаемасувязі верша і напева. І беларускія народныя песні не з’яўляюцца выключэннем. Асабліва шчыльнай, рэгулярнай і сіметрычнай праяўляе сябе рытміка ў песнях-карагодах, песнях-танках. Рухальны пачатак народнага танца з песняй, з аднаго боку, арганізоўвае напеў і верш, а з другога – задае свае ўмовы для праяў вар’іравання. Нельга сказаць, што абмяжоўвае, гэта было б неадпаведна стваральнай прыродзе народнай творчасці, але ж пэўныя своеасаблівыя заканамернасці змен і з’яўлення варыянтаў можна прасачыць.

Паэзія, музыка і танец – працэсуальныя мастацтвы. Іх мастацка-вобразны змест раскрываецца толькі ў працэсе разгортвання. Яны інтануюцца праз гукі, словы, рухі. Працэсуальнасць паэзіі, музыкі і танца добра прыстасавана да ўзаемаспалучэння і можа перадаваць выключна шырокую разнастайнасць яўнага і няяўнага (фізічнага і духоўнага) свету. З дапамогай прапарцыянальнай сувязі структураўтваральных элементаў, такіх як тэмп, рытм, дынаміка, інтэнсіўнасць, раўнамернасць і г. д., якія прысутнічаюць як у паэзіі, музыцы, так і ў танцы, дасягаецца іх сінхроннае ўзаемадзеянне, паслядоўнае развіццё творчай тканіны.

На шляху стварэння кожнага варыянта песні як цэласнага мастацкага твора, завершанага па форме ў адпаведнасці з фабулай песеннага выказвання, узнікаюць серыя заканамернасцей, формульнасць розных узроўняў, структураванасць, а ў іх межах – перыядычнасць у спосабе вуснага песеннага выказвання народнага спевака, якая праяўляецца дыяхронна. Ствараецца вусны песенны “слоўнік” народнай традыцыі кожнага этнасу. У ім існуе мноства сродкаў для дасягнення мастацкай аформленасці задумы, рэалізацыі семантычнага зместу.

Паколькі народная песня ўяўляе сабой адзінства вербальнага і музычнага пачаткаў, то і заканамернасці варыянтнасці, стварэння кожнага варыянта песні трэба шукаць у галіне перасячэння, яднання песнестваральных пачаткаў.

Семантыка і структура песні ўтвараюць асноўную і непарыўную сістэму каардынат, у якой адбываецца працэс стварэння і гістарычнага развіцця бясконцага мноства варыянтаў твораў і іх выкананняў. Метад гістарычнай марфалогіі з’яўляецца неабходнай асновай як для семантычнага, так і для структурнага аналізу песеннага фальклору.

Усе творы фальклору існуюць у варыянтах. Кожны варыянт з’яўляецца адносна самастойным творам культуратворчага працэсу. Сацыякультурныя аспекты існавання і трансфармацыі песеннай традыцыі з’яўляюцца грамадскім базісам для мастацкай творчасці вуснай народнай традыцыі. У якасці інварыянтнага ядра выступаюць абагульненыя песенны сюжэт і рытмаформула (складарытмічная мадэль), што дазваляе сістэмна аналізаваць варыянты песень у адзінстве вербальнага і музычнага кампанентаў.

Метад параўнання варыянтаў народных песень з’яўляецца прадукцыйным і неабходным пры даследаванні фальклору. Яго выніковасць даказана даследаваннямі І. І. Зямцоўскага, К. В. Квіткі, Я. У. Гіпіуса, М. І. Талстога, Дж. Бэйлі [4] і многіх іншых навукоўцаў, даследчыкаў славянскага фальклору. У сферы беларускага песеннага фальклору ў працах такіх даследчыкаў, як Я. У. Гіпіус, В. І. Ялатаў, А. С. Фядосік, Г. А. Барташэвіч, З. Я. Мажэйка, У. І. Раговіч, Т. Б. Варфаламеева і інш. [6] практычныя назіранні і тэарэтычныя вывады маюць глыбокі характар, яны сталі вызначальнымі ў беларускай фалькларыстыцы. Разглядаліся, у асноўным, пытанні міфарытуальнага, міфапаэтычнага і семантычнага характару. Аднак праца, звязаная з сістэмным аналізам вербальнага і музычнага кампанентаў веснавых песень-танкоў, іх варыянтнасці ў беларускай фалькларыстыцы, не праводзілася.

Арэал песень-танкоў “Ой, не расці, кропе”, запісаных У. І. Раговічам у 60–80-я гады ХХ стагоддзя, ахоплівае некаторыя вёскі Пінскага, Столінскага раёна Брэсцкай вобласці, Светлагорскага раёна Гомельскай вобласці (табл. 2). Вытокі беларускіх народных песень-танкоў маюць старажытныя карані славянскай традыцыйнай культуры і вызначаюцца сваімі самабытнымі рэгіянальнымі асаблівасцямі. Магія дзеяння ў руху, магія гуку ў слове і напаве выяўляюцца на Беларусі ў дадзенай групе веснавых песень з вялікай выразнасцю.

У якасці найбольш яркага і паказальнага, высокамастацкага прыкладу беларускай народнай веснавой песні-танка прывядзём варыянт “Ой, ны росты, кропэ”, запісаны У. І. Раговічам у 1989 г. у в. Казляковічы і в. Крайнавічы Пінскага раёна Брэсцкай вобласці ад фальклорнага гурта ў складзе знаных спявачак 1933–1960 гадоў нараджэння [8, с. 66–67]. Напеў уяўляе сабой прыклад тыповай формулы з групавым замацаваннем паэтычных тэкстаў (малюнак).

Не спяшаючыся, з рухам $\text{♩} = 66$

— Ой, ны ро-сты, кро-пэ, вы-шэй о-го-ро-да.

Варыянт:

Не спяшаючыся, з рухам $\text{♩} = 66$

— Ой, ны ро-сты, кро-пэ, вы-шэй о-го-ро-да.

Напеў песні “Ой, ны росты, кропэ” з в. Казляковічы і в. Крайнавічы Пінскага раёна

Chant of the song “Oj, ny rosty, krope” from the villages Kazliakovičy and Krajnavičy of Pinsk district

– Ой, ны росты, кропэ,* Вышэй огорода.	– Ой, поросты, кропэ, Вышэй огорода.
Ой, ны ходы, дїду, Коло мого батька двора.	Ой, походы, млодый, Коло мого батька двора.
Я ж того старого Нэ буду любыты.	Я ж того молодого Дай буду любыты.
А я по ёго слїдышчах Камэнышчэ котыла.	А я по ёго слїдочках Колочы котыла.

Усе варыянты запісаных тэкстаў песень-танкоў з зачынам “Ой, не расці, кропе” пабудаваны па адной схеме – супастаўленні выказванняў дзяўчыны аб нежаданні мець старога жаніха і жаданні маладога. Прычым для падобнага маналогу характэрна яркая эмацыянальная афарбоўка. Гэта становіцца відавочным пры параўнанні ключавых апорных слоў (табл. 1).

Табліца 1. Ключавыя апорныя словы песні “Ой, не расці, кропе”
Table 1. Key support lyrics “Oj, nie rasci, kropie”

1-я частка тэксту	2-я частка тэксту
дзед (дзід)	млоды
стары	малады
слядышчы	слядочкі
камянішчэ	калачы, калечкі
сабакі	музыка

Асацыятыўныя рады, якія такім чынам утвараюцца ў паэтычнай тканіне песні, гавораць самі за сябе. Яны, па сутнасці, адлюстроўваюць традыцыйную калектыўную пазіцыю і з’яўляюцца паказальнымі ў сацыякультурным і маральна-этычным аспектах. Пра гэта сведчыць устойлівы выбар традыцыйнымі выканаўцамі-стваральнікамі пэўных лексічных адзінак (з дыялектнымі варыянтамі), форм слоў, ужыванне памяншальна-ласкавых суфіксаў.

Можна было б асобна паразважаць і аб гендарных аспектах семантыкі песень-танкоў з зачынам “Ой, не расці, кропе”. Любоўная тэма – традыцыйная і адна з найбольш важных у веснавых каляндарна-абрадавых песнях не толькі беларусаў, але і іншых народаў свету.

Песні-танкі з зачынам “Ой, не расці, кропе” характарызуюцца некалькімі агульнымі семантычнымі кодамі, якія закладзены ў змесце паэтычных тэкстаў, у форме і рытміцы мелодыка-вершавай страфы, а таксама ў рытмаінтанацыях. Разгледзім, як раскрываюцца ўніверсальныя заканамернасці будовы варыянтаў песень у дадзеным выпадку.

Як неаднаразова адзначалі даследчыкі беларускага песеннага фальклору, “...на беларускім Палессі амаль няма валачобных песень. Тут яны сустракаюцца толькі ў сумежных з іншымі абласцямі раёнах (Пружанскім, Баранавіцкім)”, – заўважае ўкладальнік зборніку “Беларускі фальклор у сучасных запісах : Традыцыйныя жанры : Брэсцкая вобласць” В. А. Захарава [2, с. 17]. Яе вывады пацвярджаюцца Р. М. Кавалёвай у зборніку “Беларускі фальклор у сучасных запісах : Традыцыйныя жанры : Гомельская вобласць”: “Лічыцца, што валачобныя песні не характэрныя для Палесся. Гэта так, але ў Рагачоўскім раёне мы запісалі некалькі варыянтаў двух сюжэтаў валачобных песень, якія спяваюцца на вялікдзень” [3, с. 38].

Калі ж мы звернемся да запісаў песень, зробленых У. І. Раговічам у 60–80-я гады ХХ стагоддзя, то стане відавочным, што велікодныя традыцыі маюць значна большы арэал распаўсюджвання на Беларускім Палессі, чым гэта прынята было лічыць. Паводле запісаў збіральніка, песні-танкі “Ой, не расці, кропе” належаць да веснавой валачобнай каляндарна-абрадавай традыцыі, пра што сведчаць каментарыі: “Танок водылы на Вялыкдзень” [8, с. 498].

Знаўцам фальклору добра вядома, што кожны веснавы абрад на Беларусі ўключаў у сябе карагоды. Першыя ў каляндарным цыкле веснавыя святы суправажаліся карагодамі-шэсцямі,

* Кожны радок паўтараецца.

шчыльна замацаванымі за абрадамі. Пасля ж Вялікадня, як зазначае яшчэ Е. Р. Раманаў [5, с. 30], моладзь збіралася не толькі ў святы, але і ў час, вольны ад працы. Тэматыка такіх песень-карагодаў была шырокай і разнастайнай. У якасці асноўных можна вылучыць любоўна-сямейную і працоўную тэмы. Пры гэтым першая мае пераважны характар.

Ключавы сюжэт песень-танкоў веснавога каляндарна-абрадавага цыкла “Ой, не расці, кропе” мае і выразны міфасемантычны код. Сваім глыбокім сімвалічным зместам зачын адпавядае драматычнаму напаўненню песні, арганічна спалучаецца з яе зместам і дае абагульненае ўяўленне аб старажытнай язычніцкай веры нашых продкаў і ахоўнай магіі. Агульная паэтычная атмасфера моцнай калектыўнай замовы дзяўчат на добрую пару, шчаслівы сямейны лёс выразна дзейнічае і да сённяшняга часу. Такім чынам, як і многія дзясяткі і сотні гадоў таму, ядром карагодных песень “Ой, не расці, кропе” застаецца рытуальнае заклінанне, замаўленне ў адпаведнай паэтычнай форме і з выразным эмацыянальным настроем.

Цікавейшым з’яўляецца той факт, што ў трох вёсках Беларусі – Ганчары, Казляковічы і Крайнавічы Пінскага р-на – на гэты ж напеў спяваюцца песні з тэкстам “Ой, покажы, козлэ”, якія збіральнік змясціў пасля тэкстаў “Ой, ны росты, кропэ” [8, с. 64–67]. Гэты сюжэт найперш замацаваны народнай традыцыяй у калядных абыходах і гульнях у зімовы перыяд святочнага календара. Прыклад – калядная песня “Вазьму я казла да за рожачкі”, дзе паэтычны матыву “Ой, покажы, козле” (“Пакажы, казёлінька”) з’яўляецца пасля матыву зачыну і далей песні развіваюцца аднолькава.

Увогуле, з’яўленне вобраза казла ў веснавых песнях – вельмі цікавы факт, які хацелася б прааналізаваць больш падрабязна. Як вядома, казёл, каза ў беларускай міфалогіі, а таксама славянскіх і іншых народаў свету сімвалізуе плоднасць, багацце, урадлівасць. Нездарма іх фігуры – асноўныя ў калядных абрадавых абыходах двароў. Вядомы некалькі варыянтаў беларускага народнага карагода-гульні “Казёл”, дзе дзяўчаты, узяўшыся за рукі, утвараюць кола. Адна з іх, “казёл”, у сярэдзіне круга дэманструе адпаведныя словам песні рухі. Прычым ахоўная семантычная нагрузка матыву “казла”, звязанага з земляробчым святкаваннем зімовага сонцавароту, у песнях-карагодах “Ой, не расці, кропе” гучыць на Вялікдзень. Падчас гэтага, аднаго з найбольш важных святаў беларускага календара, вобраз казла з’яўляецца яшчэ раз і закліканы выконваць тую ж сімвалічную ролю носьбіта ўрадлівасці і дабрабыту.

Сустрэкаюцца наступныя варыянты зачыну “Ой, не расці, кропе”, “Ой, парасці ты, кропе”, “Ой, расці, кропу, ой, расці, кропу”, “Ой, ны росты, кропэ”, “Нэ поросты, кропэ”, “Ёй, нэ росты, кропэ” і інш. Асноўная прычына захавання падобнага зачыну ў гэтых народных песнях – арганічная ўнутраная сувязь з тыповым зместам. Некаторая ступень варыятыўнасці ўнутры зачыну тычыцца не вядучага вобраза і не парушае яго паэтычнага стылю, унутраных сувязяў з асноўным зместам і эмацыянальным настроем песень. Варыянты зачыну абумоўлены, як правіла, дзвюма прычынамі:

- 1) асаблівасцямі мясцовага дыялекту;
- 2) асаблівасцямі складарытмічнай будовы верша і напеву песні.

Аснову песеннага прыкладу складае трохдольная шасціскаладовая складарытмічная рытмаформула з акцэнтамі на няцотныя склады. Гэта выразным чынам адлюстроўвае характар манатоннага рытмічнага раўнамернага карагоднага руху.

Тэксты песень “Ой, не расці, кропе” арганізаваны ў чатырохрадковыя строфы без рэфрэна, дзе першы і трэці радкі паўтараюцца – ААББ. Але традыцыйна страфа запісваецца як двухрадкоўе з пазначэннем “* Кожны радок паўтараецца”. Рытмічная структура верша – 6+6:

– Ой, ны росты, кропэ,*
Вышэй огорода.

Рытмаструктура верша варыянтаў песні мае форму ААББ (суадносіны адлюстраваны ў табл. 2). Найбольш часта, ва ўсіх варыянтах з Пінскага раёна, сустракаецца рытмаструктура верша (РСВ) 6+6, у песні з в. Лядзец Столінскага раёна яна мае форму 7+7. Песня ж “Ой, расці, кропу, ой, расці, кропу” з в. Дуброва Светлагорскага раёна мае незвычайную, у параўнанні з іншымі, трохрадкоўую форму вершаванай страфы АББ1 пры рытмаструктуры верша (5+5)+(7+7)+8:

Ой, расці, кропу, ой, расці, кропу,
Да павышай гароду, да павышай гароду,
Ой, да павышай гароду.

Таблица 2. Варыянты песень-танкоў “Ой, не расці, кропе”

Table 2. Variants of songs-round dance “Oj, nie rasci, kropie”

Назва песні	Год запісу, крыніца	Месца бытавання	Форма вершаграфы (ФВС)	Рытмаструктура верша (РСВ)
“Ой, ны росты, кропэ”	1989, [8, с. 66–67], № 29	Пінскі р-н, в. Казляковічы, в. Крайнавічы	ААББ	6+6
“Ой, ны росты, кропэ”	1988, [8, с. 64–65], № 28	Пінскі р-н, в. Ганчары	ААББ	6+6
“Ой, нэ росты, кропэ”	1989, [8, с. 68–70], № 30	Пінскі р-н, в. Пінкавічы	ААББ	6+6
“Нэ поросты, кропэ”	1989, [8, с. 71–72], № 31	Пінскі р-н, в. Пінкавічы	ААББ	6+6
“Ёй, нэ росты, кропэ”	1988, [8, с. 73–74], № 32	Пінскі р-н, в. Ставок	ААББ	6+6
“Ой, нэ росты, кропэ”	1988, [8, с. 75–76], № 33	Пінскі р-н, в. Камень	ААББ	6+6
“Ой, нэ росты, кропэ”	1989, [8, с. 77–78], № 34	Пінскі р-н, в. Парэ	ААББ	6+6
“Ой, парасці ты, кропе”	1983, [7, с. 154], № 102	Столінскі р-н, в. Лядзец	ААББ	7+7
“Ой, расці, кропу, ой, расці, кропу”	1962, [7, с. 155–156], № 103	Светлагорскі р-н, в. Дуброва	Трохрадкоўе АББ1	(5+5)+ (7+7)+8

Аналіз музычнага складу песень паказаў, што ў пераважнай большасці варыянтаў структуры напеў і песеннага рытму маюць аднолькавую форму.

Шасціскладовая, з акцэнтамі на няцотныя склады складарытмічная формула выступае ў якасці ўніверсальнай. Менавіта такі яе характар дае ўстойлівую манатонную рытмічную аснову для карагода. З боку музычнага кампанента песеннай традыцыі, эфект працягу і незавершанасці, ланцуговасці ствараецца за кошт таго, што апошняя ладавая ступень (нота) кожнай фразы – няўстойлівая і як быццам патрабуе працягу і вырашэння, якое так і не надыходзіць, цягнецца на працягу дзясятку з лішкам строф.

Музычную аснову песень-танкоў “Ой, не расці, кропе” складаюць тыпавыя напевы, характэрныя для пэўнага локусу. Яны могуць мець свае меладычныя варыянты [8, с. 66–67]. Характэрная прыкмета абрадавых песень – тыпавы напеў (ТН) або напеў-формула (тып музычнай кампазіцыі, форма-мадэль, форма-схема). Гэтыя тыпавыя напевы-формулы, як і тыпавыя слоўныя формулы, дасканалы сфарміраваліся ў выніку творчага шматвяковага адбору вербальных і музычных рытмаінтанацый. Тыпавыя словаформулы, формульныя напевы застаюцца ўстойлівымі і маюць нязменна высокую энергетычную канцэнтрацыю. Яны валодаюць вялікай мастацка-выразнай сілай і абагульненасцю рытмаінтанацый, складаюць інтанацыйны слоўнік традыцыйнага народнапесеннага мастацтва, які застаецца выключна ўстойлівым у гісторыка-культурным працэсе. Рухомасць і зменлівасць тыпавых напеваў выяўляюцца ў меладычным, ладавым і рытмічным вар’іраванні. Устойлівыя паэтычныя і рытмаінтанацыйныя формулы, праз якія перададзены тыпізаваны змест, абавязкова маюць варыянты свайго выяўлення.

Гукарады напеваў характарызуюцца багаццем і разнастайнасцю, уключаюць ад 4 [8, с. 68–70] да 7 ступеняў з субквартай [7, с. 154]. Для ладавай будовы характэрны мажорнае нахіленне, апора на ўзыходны рух па тэрцыях, квартовыя, квінтовыя ладавыя папеўкі. Кульмінацыя песні ва ўсіх варыянтах традыцыйна знаходзіцца ў 3-й частцы напеў.

Мелаграфічная варыянтнасць у запісах напеваў знайшла сваё адлюстраванне ў натацыях: варыянты выканання элементаў напеў пазначаны маленькімі нотаў і дужках пасля нот, што найбольш часта гучалі ў распевых строф. У групе абрадавых песень мелатыпавая варыянтнасць валодае больш агульнай тыпізацыяй, у адрозненне ад пазаабрадавых песень. У межах аднаго тыпу яна спалучаецца з мелаграфічнай варыянтнасцю.

Пры рытмаструктурным адзінстве тэкстаў песень-танкоў “Ой, не расці, кропе” меладычнае, рытмічнае, ладавае і фактурнае іх напеўненне рознае. Адрозненні ў рытміцы ўтварыліся з-за распетасці асобных складоў у словах. Контурны гукавышыннай лініі вельмі разнастайныя ў хва-

лепадобным развіцці. У выніку распеваў (найбольш яркая іх праява у варыянце з в. Дуброва) развіліся ладавыя папеўкі, умацнілася драматургічнае напружанне песень. Хуткасць і гнуткая дынаміка выканання песень неаднолькавыя, што ўказвае на разнастайнасць мыслення і творчых падыходаў спевакоў з розных вёсак. Сярод варыянтаў зафіксаваны як аднагалосыя, так і шматгалосыя песні. Харавое шматгалоссе ўзбагаціла напеў і пашырыла яго дыяпазон, зрабіла больш разнастайнай рэгістрава-тэмбравую палітру; у выніку мастацкага распева ўмацнілася драматургічнае развіццё.

Аналіз песень-танкоў з зачынам “Ой, не расці, кропе” паказвае, што пры багатай разнастайнасці дыялектных і музычна-паэтычных асаблівасцей усе песні ўтвараюць узаемазвязаную сукупнасць. Яе інварыянтным ядром выступаюць устойлівыя абагульненыя песенныя сюжэты, устойлівая семантыка і рытмаструктура верша, якія набылі рознабаковае мастацка-выразнае, паэтычнае, рытмаінтанацыйнае, ладавае і дынамічнае адлюстраванне. Дыялектныя моўныя і музычныя асаблівасці мыслення, стылі народнай школы спеваў зрабілі вельмі моцны ўплыў на стварэнне ўзораў народнапесеннай творчасці, што асабліва выразна назіраецца на прыкладзе розналакальных дыяхронных варыянтаў. Варыянтнасць песень-танкоў з зачынам “Ой, не расці, кропе”, арэал іх распаўсюджвання дазваляе прасачыць іх традыцыйнасць і разнастайнасць, устанавіць пэўныя заканамернасці, характэрныя менавіта гэтай групе выдатных твораў беларускага песеннага фальклору (табл. 2).

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Барташэвіч, Г. А. Беларуская народная паэзія веснавага цыкла і славянская фальклорная традыцыя / Г. А. Барташэвіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. – 184 с.
2. Беларускі фальклор у сучасных запісах: традыцыйныя жанры: Брэсцкая вобласць / уклад. В. А. Захарава. – Мінск : Выд-ва Беларус. дзярж. ун-та, 1973. – 302 с.
3. Беларускі фальклор у сучасных запісах: традыцыйныя жанры: Гомельская вобласць / уклад. : В. А. Захарава, Р. М. Кавалёва, В. Д. Літвінка. – Мінск : Універсітэцкае, 1989. – 384 с.
4. Бейли, Дж. Избранные статьи по русскому народному стиху / Дж. Бейли : пер. с англ. под общ. ред. М. Л. Гаспарова. – М. : Яз. рус. культуры, 2001. – 416 с.
5. Веснавыя песні : Беларуская народная творчасць / АН БССР, Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мінск : Навука і тэхніка, 1979. – 608 с.
6. Інстытут мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя Кандрата Крапівы : 60 год з дня заснавання : [міжнар. канф., Мінск, 10 кастр. 2017 г.] / Нац. акад. навук Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літаратуры ; рэдкал. : А. І. Лакотка, В. І. Жук. – Мінск : Права і эканоміка, 2017. – 240 с.
7. Вянок беларускіх народных песень / запіс У. Раговіча. – Мінск : Навука і тэхніка, 1988. – 432 с.
8. Раговіч, У. І. Песенны фальклор Палесся : у 3 т. / У. І. Раговіч. – Мінск : Чатыры чвэрці, 2001–2002. – Т. 1 : Песні святочнага календара. – 2001. – 528 с.

References

1. Bartashevich G. A. *Belarusian folk poetry of spring cycle and Slavic folklore tradition*. Minsk, Navuka i tekhnika Publ., 1985. 184 p. (in Belarusian).
2. Zakharava V. A. *Belarusian folklore in contemporary records: tradition genres. Brest region*. Minsk, Publishing house of the Belarusian State University, 1973. 302 p. (in Belarusian).
3. Zakharava V. A., Kavaleva R. M., Litsvinka V. D. *Belarusian folklore in contemporary records: tradition genres. Gornel region*. Minsk, Universitetskoe Publ., 1989. 384 p. (in Belarusian).
4. Beili Dzh. Selected articles on Russian folk verse. Moscow, Yazyki russkoi kul'tury Publ., 2001. 416 p. (in Russian).
5. Belorussian Academy of Sciences, Institute of Arts, Ethnography i folklore. *Spring songs: Belarusian folk art*. Minsk, Navuka i tekhnika Publ., 1979. 608 p. (in Belarusian).
6. Institute of Arts, Ethnography and Folklore named after Kandrat Krapiva: 60 years since its foundation, International conference, Minsk, October 10, 2017. Minsk, Prava i ekanomika Publ., 2017. 240 p. (in Belarusian).
7. Ragovich U. *Crown of Belarusian folk songs*. Minsk, Navuka i tekhnika Publ., 1988. 432 p. (in Belarusian).
8. Ragovich U. I. *Songs Falclor Palessia. Vol. 1. Songs of the Sacred Calendar*. Minsk, Chatyry chvertsi Publ., 2001. 528 p. (in Belarusian).

Информация об авторе

Мазуринна Наталья Геннадьевна – кандидат филологических наук, доцент. Центр исследований белорусской культуры, языка и литературы, Национальная академия наук Беларуси (ул. Сурганова, 1, корп. 2, 220072, Минск, Республика Беларусь). E-mail : mazuryngang@tut.by.

Information about the author

Natalya G. Mazurina – Ph. D. (Philol.), Associate Professor. Center for the Belarusian Culture, Language and Literature researches of the National Academy of Sciences of Belarus (1 Surganov Str., Bldg. 2, Minsk 220072, Belarus). E-mail : mazuryngang@tut.by.